

Cubanske billeder

af *Sven Fenger*

Det er en kendt sag, at kulturlivet i Cuba trives og har det godt, ligesom også social- og sundhedsvæsenet nu 25 år efter revolutionen er højt udviklet, nærmest på skandinavisk niveau, og uddannelsessystemet er et af de bedst fungerende i Latinamerika. Men går man landet lidt mere efter i sømmene, opdager man også hurtigt, at livet i Cuba på trods af den sociale velfærd samtidig foregår på et udviklingslands præmisser. Økonomien er skrøbelig. Ingen sulter, men rationerne er knappe. Hvadenten det gælder fødevarer eller forbrugsvarer iøvrigt. – Som vesterlænding behøver man blot at have været i landet i nogle få timer for at opdage, at tempoet her er et andet end det, hvor man kommer fra. Og hvis kulturlivet er så enestående og rigt, som rygten siger, så er det i hvert fald ikke den teknologiske udvikling og velfærd, det er hængt op på. For her er Cuba langt tilbage i forhold til Vesteuropa. Kun en ud af hver 100 i Cuba ejer en grammofon, officielt er der ikke nogen, der ejer en kasettebåndoptager, og langt fra hver familie ejer et fjersyn.

Da jeg besøgte landet på en tre uger lang studierejse i 1982, var mit formål at undersøge og kortlægge musiklivet (primært den rytmiske musik) i stort og småt – institutioner, medier, koncertlivet etc. Et ambitiøst projekt, som det hurtigt viste sig umuligt at realisere bare nogenlunde efter hensigten på så kort tid. Ikke kun på grund af den knappe tid, men også fordi Cuba på mange måder er svær at blive klog på. Og her er sprogbarrieren det mindste problem. Ulige mere kompliceret er det, at landet kulturelt og socialt er præget af ikke mindre end fire vidt forskellige kulturelle verdener: Det Latinamerika landet er omgivet af, det Sydeuropa kolonisatorerne

kom fra, det Vestafrika slaverne blev indført fra, og endelig det Østeuropa landet politisk og økonomisk har været afhængigt af siden 60'erne.

Samtaler med officielle repræsentanter for landets musikliv og besøg hos uddannelsesinstitutioner, kulturhuse, radiostudier etc. gav en del teknisk indsigt i kulturlivets organisering og omfang. Men jeg begyndte først at fatte, hvad det handlede om, da jeg på egen hånd begav mig ud i musiklivet, med en båndoptager, en notesblok og en spansk/dansk ordbog.

Mit indtryk af landet, af befolkningen, af musikken og det liv, der udspiller sig i og omkring den er derfor primært baseret på personlige her-og-nuoplevelser. I første omgang nedfældede jeg dem i min rejsedagbog, mens de var friskplukkede, og siden bearbejdede jeg dem så i en større sammenhæng som sig hør og bør, når man er rejsende i musik med det formål at studere og forske. – Men de friske ligepå-oplevelser er nok mit stærkeste vidnesbyrd om, at Cuba rummer et musikliv, der både er rigt og levende og som nok er en rejse værd.

Så hermed et par smagsprøver fra dagbogen:

Havana – lige ankommet

Det er en tropisk lummerhed aften. Jeg er slet ikke kommet til Cuba endnu. Jeg står bare udenfor en forladt lufthavn og sveder og venter på en taxa. Det kunne lige så godt have været i et hvilket som helst andet spansk-talende land. – Men i taxaen, en mellemstor amerikansk 50'erbil er den der lige pludselig. Den første Cubaforførelse. Chaufføren tænder for bilradioen, og taxaen fyldes med salsa – den karakteristiske sonerosang og de rytmer jeg er kommet for at opleve: Rumba, son montuno, chachacha,

»Når mørket sænker sig over Cuba, og rumba-orkestrene kaster deres taktfaste rytmer ud under palmerne, vågner Havana. Indbyggere får dagen til at gå med så lidt arbejde og så megen hvile som muligt, men om aftenen liver de op – og der er nok af steder at gå hen. Hanava skelner ikke mellem rig og fattig, den giver begge kategorier lejlighed til at more sig. Billige bærers og småcaféers lys glimter omkap med de eksklusive restauranter – og mod lysene drages cubanerne og turisterne, som fugle på træk drages mod fyrtårnene.« (BIL-LEDBLADET engang i 50'erne). Brudstykker af en eksotisk virkelighed i det før-revolutionære Cuba, sådan som en dansk journalist har oplevet det – fra kanten af swimmingpoolen, fra taxaens bagsæde og fra hotellernes vestibuler.

illustration fjernet af
copyrightmæssige hensyn

bolero. Og vi overhaler adskillige af de nedslidte, gamle, overstyrede men stadig kørende amerikanske biler fra før revolutionen. Og aftenluften er pludselig duftende og forførende. Nu er det som det skal være. Det er ikke 'Havana by night' endnu, det er forstæder og kongepalmer. Men jeg er ankommet.

Havana – dagen efter

På kryds og tværs. Det er en storby på 2 mill. indbyggere. – Ned til vandet, der ligger 200 m fra hotellet. Langs strandpromenaden ind mod den gamle bydel. Havana set herfra ligner 50'erne mere end 80'erne: Gamle kolonitidshuse i blege pastelfarver – gule, røde, blå. Utallige gamle amerikanske biler, der forpuster luften med blålig beskidt udstødningsgas. Søndagsfrie cubanere og unge pågående fyre, der ustandselig vil veksle sort. Fra havnen ind i den gamle bydel hvor søndagsfrie cubanere spiller baseball i parkerne, sidder på barer, går tur med ungerne og spiser is. Alle hudfarver er der. Gadebilledet er ikke orden og renhed. Det er lidt ligesom de gamle kvarterer i Rom og byerne på Sicilien. Gaden er også dagligstue her. Og lejlighederne er åbne direkte ud til gaden. Man kan følge med i fjernsynsprogrammet ved at gå gennem en tæt beboet gade.

Hotellerne fra før 59 står der stadig, som om der ikke var gået knap 25 år og en revolution hen over dem. Virker lidt forsømt, men ikke forfaldne. Enkelte har fået farverne frisket op, men i det store og hele står de som de stod, da Havana var USA's faste forlystelsespark. Interiøret er også fra før 59, undertagen flaskerne – spejlene, bardisken, de plysbelædte stole, klaveret og, så vidt jeg lige kan se, hyggepianisten.

Langt inde i bydelen, i nogle små sidegader, lyder der pludselig en rumba fra en af baggårdene. Jeg går derind og får øje på nogle unge fyre, der spiller congas, bongos, claves og maraccas. Uden særlig megen energi, men det er ikke til at tage fejl af. De kan godt spille den rytme, tilbagelænet som en søndagseftermiddagsrumba skal spilles. Det minder mig mest af

alt om de søndag eftermiddage, jeg selv har brugt på at spille fodbold sammen med vennerne, for at få tiden til at gå, for at holde bolden, kroppen og boldøjet igang og måske for at indøve en eller anden smart detalje. Her er det ikke bolden men tønderne, pindene, raslerne, der arbejdes med. Ikke så sært at mange cubanere kan noget med de rytmer, som vi andre selv efter flere års træning ikke rigtig kan få til at svinge. Jeg fortæller dem, at jeg er 'sociologico de la musica' og gerne vil høre dem spille, hvad de nærmest opfatter som en vits og som en indledning til at forhandle sortsveksling med dem.

Taxa

Det er sin sag at hyre en taxa her i landet. Men i regelen lykkes det, bare man er ihærdig nok og villig til at ofre op mod en halv time på sagen. En dag er jeg heldig og fanger en taxa efter bare få minutters fægten med arme og avis. Og hvad mere er, chaufføren indvilliger i at køre turen, selv om den går et godt stykke udenfor centrum. Han virker sløv, halvåbne øjne, ser nærmest lidende ud her i middagsheden. Irriteret og konstant dyttende. Han har skruet himmelhøjt op for radioen og lader uanfægtet larmen sive ind i ørerne og ud af vinduet. Ulideligt fordi radioen som sædvanlig er af halvdårlig kvalitet. Men pludselig sker der noget. Hans favorithit bliver spillet. En slags calypso med percussion og specielt timbales helt fremme i lydbilledet. Og han forandrer sig totalt. Bliver levende, åbner øjnene helt og kører mere aggressivt. Nu spiller han timbales på rattet, breaks'ene kommer med den rigtige fraserings. Han har et specielt sted på ratstammen, som har en særlig effektfuld lyd, når den rammes med ringfingeren, og som han kun bruger for at markere specielle indsatser. Han synger og bruger hornet diskret som special effect. Da hittet er ovre, bliver han den samme som før, småirriteret og sløvt lidende.

Natklub

Man går ikke bare lige ind i en af de mere mondæne

natklubber. En stor tyk cigarrygende dørvogter ved natklubben »El Parisien« kræver, at jeg ankommer i selskab med en dame, ellers ingen adgang. Og det hjælper ikke, at jeg forsikrer, at jeg vil »pay in dollars«, det går han ud fra som en selvfølge, at jeg vil. – I det lidt mere ydmyge »Salon Rojo« er dørvogteren mere large og åbner døren, efter at han har for sikret sig om, at jeg har dollars på lommen. Igennem en tom og kold forhal når man ind i et stort rum i rødt plys, sort og guld. Underholdningen, musikken, dansen og sangen er i top, ligeså priserne på drinks. Altsammen meget fascinerende, men også lidt kedeligt og dekadent i al sin gennemførte professionalisme. Da showet er ovre, er der pludselig sket noget ude i forhallen. Det viser sig nemlig at være et dansested med enormt meget tryk på, og med en imponerende flot spillende gruppe »Los Yakos«. De kan bare det der, og alligevel finder jeg senere ud af, at gruppen ikke regnes for noget særligt her i Havana. Ansportet af stemningen, musikken og rommen er jeg med i dansen, hvad jeg hurtigt finder ud af, jeg ikke sådan uden videre skulle have indladt mig på. For rumba er en pardans, hvor spil og modspil mellem mand og kvinde er det væsentlige, og hvor 90% af bevægelserne foregår i bækkenpartiet. Og det er enormt svært når man ikke har øvet sig i årevis, hvad jeg ikke har. Den rumba, jeg lærte i danseskolen, har ikke noget med det her at gøre.

Casa de la Trova i det gamle Havana

Det er en bygning, der udvendigt og indvendigt minder en om spansk kolonierredømme. Et stort mørkt skrummel set udefra, men indvendigt ikke uden en vis charme med sine store lyse pastelfarvede rum, gesimser og smedejern og store brune træmøbler. Og et blik på deltagerne til aftenens koncert giver kun yderligere næring til denne association. Tilhørerne er meget gamle mænd og kvinder, og udøverne kun en smule yngre, fra 60 og opefter er mit bud. Alle så tilpas gamle, at deres forældre og bedsteforældre har levet i Cuba i den sidste fase af det spanske koloni-

herredømme, dengang da slaveriet stadig var et højest virkeligt mareridt. – Der bliver sunget traditionelle cubanske troubadoursange fra dengang, da salsaen var i sin vorden og hed son og blev spillet i små besætninger med håndpercussion, congas/bongos, guitar og sang. Der bliver sunget habaneras – der kan minde noget om den argentinske tango – og der bliver spillet danzonlignende klavermusik med diverse lån fra den europæiske salonmusiks mest virkningsfulde klicheer. Det kunstneriske niveau er ikke altid lige højt, men engagementet fejler ikke noget. Det er musik, som både udøvere og publikum er flasket op med, og det mærkes. Folk synger med, brokker sig over rækkefølgen af numre og lægger ikke skjul på, at nogle numre er mere populære end andre. Og når musikken er oppe og ringe, klapper alle med på clavesrytmen. Højttaleranlægget er dårligt ud over enhver beskrivelse og mikrofonerne nærmest antikke, men musikken går lige ind. – Hvad den ikke altid gør i nogle af hotellernes barer, hvor folk sidder med rom på bordet og snakker uanfægtet på trods af statsansatte musikeres udfoldelser i samme lokale. For musikken er så selvfølgelig i det her land, at folk af og til knap nok gider lytte. Selv om det er levende musik, og selv om musikerne oftest er helt suveræne.

El Coro Nacional har formiddagsprøve

Det foregår på førstesalen i et af de tidligere amerikanske overklassepalæer udenfor Havanas centrum. Jeg har fået lov til at lave optagelser med dem, og de synger nærmest til ære for mig. 7 – 8 af de mest kendte cubanske korsatser. Det starter i det stille. Koret sidder ved pulte med noder foran sig. Smukt vokalarbejde og ren velklang. Men også grundliggende rytmiske figurer og melodiske fraseringer, der leder tanken hen på den salsa, der spilles i natklubberne. Efterhånden bliver stemningen kørt op. Helt nedefra men mere og mere omsiggribende begynder det hele at svinge, og pultene bliver til imaginære congas og håndpercussionsinstrumenter. Og så er rumbaen der igen. – Jo mere jeg lytter mig ind på

musikken her i landet, des mere fornemmer jeg en dimension af tidløshed. Musikkens urkilde springer stadig, og det er som om det var igår, plantagerne genlød af slavernes afrikanske trommedans.

Santiago

Her er stegende hedt og på mange måder helt dejligt. Det er som at være på landet. Her bor kun en halv mill. mennesker, og det hele virker ikke større end en middelstor dansk provinsby. Byen er lav. Husene er ikke over to etager. Her er små torve og gaderne bugter sig op og ned. Santiago sprudler, virker mere sort både hvad angår hudfarver og hvad angår liv, hvor Havana kan virke mere europæisk, mere indeklemmt og fremmedgørende midt i al storbyvirvaret og førrevolutionsdekadencen.

Nu handler det om »Noches Culturales«, den stedlige byfest, der foregår hver lørdag og søndag. Det sker i Calle Heredia – en lille ikke særlig bred bygade i centrum, afspærret for kørende trafik i begge ender. Her er musik, teater, plakatkunst, dans, barliv. Især musik er der et righoldigt udbud af: Nueva Trova, den nye troubadourbevægelse der startede i 1972 og som hurtigt fik fat i såvel udøvere som publikum. Tango a la Argentina, hvilket ikke er noget særsyn på Cuba, men som tvært imod siger noget om, at musikkulturerne i Latinamerika er tæt forbundne. Traditionel troubadoursang. Charango, eller Tipico, som det også kaldes, og som er betegnelsen for den salsa, man spiller hernede. Besætningen er en lidt anden end den, man kender fra Havana-salsaen. Her bruger man europæiske violiner og fløjter, og musikken er knap så influeret af jazz og rock, som man af og til kan høre det i Havana. Men de afrikanske rødder er de samme. Og det kan både ses og høres: Et af byens førende orkestre slutter lørdag aften af, og folk ved bare, at nu er den der. Et ældre ægtepar får lov til at danse rumba solo foran scenen, og folk står parat i en rundkreds og kommer med tilråb og klapper, for det er meget smukt, det de kan med sig selv og hinanden. Men snart er der tykt af folk overalt. Så

mange, at mængden lige foran scenen, hvor jeg står, udfører én stor kollektiv dans – en klump af mennesker, der bølger op og ned. Og det er fysisk umuligt ikke at danse.

Jesus del Valle Guzman

Det er navnet på en gudsbenådet musiker, jeg støder ind i i Havana to dage før rejsen tilbage. Han er en Nueva Trovasanger af de sjældne. Med sin stemme og sin guitar udgør han den mindst mulige men alligevel fuldt tilstrækkelige enhed på scenen. Congas, claves, bas og klaver er med. De er bygget ind i guitarspillet. Og sangen ligger ovenpå og fraserer på samme måde som salsaens soneros og blæsere. Musikkens stemning er naturligvis en anden, men rødderne er ligeså tydelige her som i al anden cubansk populærmusik. – Det lykkes mig at komme i snak med ham efter koncerten, og det ender med, at jeg dagen efter kan besøge ham og optage ham på bånd i al uforstyrrelighed.

Jeg kommer en time tidligere end aftalt, og han er ikke hjemme. Det er hans mor og kæreste derimod. Og da de sproglige barrierer omend ikke er uoverstigelige, så dog svære at trænge igennem, går tiden med at jeg bliver vartet op med kaffe, vand, brød, ost, TV, bøger, blade og får forevist husets klenodie, et efter cubanske forhold overdådigt stereoanlæg, der står opstillet i Jesus' værelse. Ja – han har et værelse. Som så mange andre cubanere bor han hjemme. Den med at rejse hjemmefra som 18 – 20 årig er ikke så udbredt her i landet. Det gør man først, når det bliver for trangt. Og det gør det, når der kommer børnebørn. Det hænger sammen med generel bolig-mangel og med et traditionelt spansk familiemønster iøvrigt. Men det virker lige paradoksalt hver gang. Ikke mindst lige her og nu. Jesus er 34 år, professionel troubadour i den øverste klasse, kategori A. Han tjener en topløn, svarende til hvad en universitetslærer eller læge tjener. Har turneret over store dele af verden, Østeuropa og Latinamerika. Og så bor han stadig hjemme hos sin mor, i sit gamle drengeværel-

(Foto: Ole Haupt).

se, med de gamle børnebøger på reolen og børneplakaterne på væggen ved siden af musikerdiplomet. For hans kæreste bor der også. – Og da han så kommer og synger sine sange, som handler om politik, kærlighed, natur og Cuba, kan det sgu osse være ligemeget med, at jeg skal hjem om to dage. For nu er cirklen ved at være sluttet, og jeg har ikke flere bånd, og jeg kan alligevel ikke rumme meget mere.

Havana by night

En almindelig aften er ikke ophidsende. Lørdag og søndag er der kul på gaden, men til daglig lukker alt kl. 22. Undtagen biograferne, der spiller sidste forestilling kl. 24, og natklubberne. Og så den tropiske luft og stjernerne, der er oppe hele natten.